folk/ed. Derg, 2020; 26(1):1-21
DOI: 10.22559/folklor.1146

Orhan Pamuk'un *Kafamda Bir Tuhaflık* Adlı Romanını 'Çatışma ve Göç Kültürü Modeli' Bağlamında Okumak

Reading the Orhan Pamuk's Novel Named A *Strangeness in My Mind* in the Context of 'Conflict and Migration Culture Model'

Hanife Nâlân Genç*

Abstract

Orhan Pamuk's novel *A Strangeness in My Mind* which is considered as a postmodern novel with its fiction, style and the narrative coordinates is the 43-year story of the life of the protagonist named Mevlut Karataş in which he migrated from his hometown Beyşehir to İstanbul. From 1969 to 2012, this process witnessed the social, political and economic events of the period. Although Mevlut works in many different jobs in Istanbul such as yoğurt, ice cream and pilaff seller and car park guard, he mainly defines himself as boza seller. Istanbul, described from the eyes of many people in the novel, its streets and its experience spring to life with different meanings in Mevlut's mind. This city is the only witness of the strangeness in his mind that no one knows or in a more accurate way, he can't share with anyone. Mevlut's strangeness in his mind is based on thoughts about love, happiness and choices. Mevlut, who links the main reason for the strangeness in his mind to the changes in the political, economic, social events and situations of the

Geliş tarihi (Received): 16 Ağustos 2019 - Kabul tarihi (Accepted): 05 Ekim 2019

* Prof. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Fransız Dili Eğitimi Anabilim Dalı, ngenc@omu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-2345-6789.

city and questions the events from this point of view, relates it to his observations throughout his entire life. The hero's first conflicts with work, education and human relations change course with his marriage. The conflict came out by the marriage with the woman whom he chosed instead of her sister as a result of a deception turns into a question in the inner world of him after a while. Throughout her life the city remains alone with its fate and oddities. İstanbul was called as the name of loneliness and alienation, where he emigrated with the desire to have a more healthy life for Mevlut, who tried to hold on to this city while he was fighting for life in Istanbul. Mevlut who reveals a balance of his life and admits to himself that his true love was his first wife, Rayiha, at the end of the novel will continue his journey on the streets of the city with the strangeness of life intention, choice and happiness in his mind.

Keywords: *a strangeness in my mind, migration, migration culture, conflict model*

Öz

Orhan Pamuk'un kurgusu, biçemi ve anlatı yerlemleriyle postmodern roman olarak değerlendirilen *Kafamda Bir Tuhaflık* isimli yapıtı, Mevlut Karataş isimli başkişinin memleketi Beyşehir'den İstanbul'a göç ettiği yaşamının 43 yıllık öyküsüdür. 1969 yılından 2012 yılına kadarki bu süreç dönemin toplumsal, siyasal ve ekonomik olaylarına tanıklık eder. Mevlut İstanbul'da yoğurtçuluk, dondurmacılık, pilavcılık, otopark bekçiliği gibi pek çok farklı işte çalışsa da esas olarak kendisini boza satıcısı olarak tanımlar. Romanda pek çok kişinin gözünden anlatılan İstanbul, onun sokakları ve yaşantısı Mevlut'un kafasında farklı anlamlarla değer bulur. Mevlut'un kendisi dışında kimsenin bilmediği ya da daha doğru bir anlatımla, kimseyle paylaş(a)madığı kafasındaki tuhaflığın tek tanığıdır bu kent. Mevlut'un kafasındaki tuhaflık aşk, mutluluk ve seçimler üzerine düşüncelerden kaynaklıdır. Kafasındaki tuhaflığı kentin siyasi, ekonomik, toplumsal olay ve durumlarının sonucu değişimiyle sorgulayan Mevlut tüm yaşamı boyunca bunu gözlemleriyle ilişkilendirir. Kahramanın iş, eğitim ve insan ilişkileriyle başlayan ilk çatışmaları evliliğiyle yön değiştirir. Mevlut'un bir kandırmaca sonucu seçtiği kadınla değil, onun kız kardeşiyle evliliğinin beraberinde getirdiği çatışma iç dünyasında bir sorgulamaya dönüşür. Tüm yaşamı boyunca kent, yazgısı ve kafasındaki tuhaflıklarla baş başa kalır. İstanbul'da bir yandan yaşam savaşımı verirken, diğer yandan bu kentte tutunmaya çalışan Mevlut için daha esenlikli bir yaşama kavuşmak arzusuyla göç ettiği İstanbul yalnızlık ve yabancılaşmanın adı olur. Romanın sonunda kendisine gerçek aşkının ilk eşi Rayiha olduğunu itiraf eden Mevlut kafasında seçim, niyet, mutluluk ve yaşama dair tuhaflıklarla kentin sokaklarında yarım kalan yolculuğuna devam edecektir.

Anahtar sözcükler: *kafamda bir tuhaflık, göç, göç kültürü, çatışma modeli*

1. Giriş: Kuramsal çerçeve

Göç, birey ya da toplulukların ekonomik, toplumsal, siyasal nedenlere bağlı olarak var olan düzenlerinin hastalık, bunalım, gerilim, baskı, çatışma, savaş, sürgün, kan davaları, terör, güvensizlik, işsizlik, evlilik ve tayin, tarımda makineleşme ve toprak yetersizliği, düşük gelir seviyesi gibi etkenler sonucu yaşam alanları veya bulundukları yerleşim birimlerinden ayrılarak bir başka yere veya ülkeye gitmeleri olarak tanımlanabilir. Çağlayan göçü "belirli bir hedef doğrultusunda ya da belirli bir hedef olmaksızın herhangi bir yere yönelen coğrafi insan hareketleri" olarak tanımlamaktadır (2011: 85). İnsanların öncelikle yerleşim alanlarını değiştirmeleri anlamına gelen göç insan yaşamına doğrudan yön veren bir nitelik taşır. Keçe göçü insanların "hayatlarının geri kalanını veya sadece bir kısmını geçirmek üzere yaşadıkları ülkeleri, şehirleri, köyleri, kasabaları vb. yerleşim alanlarını değiştirmeleri" olarak anlamlandırmaktadır (2016:1 Aktaran Günay, Atılgan ve Serin, 2017: 38). Göçün kuraklık, deprem gibi doğal afetlerden kaynaklı ya da dini baskılar sonucu kitlesel boyutta gerçekleşmesi de bilinen bir durumdur. Bu tip göçlere Sanayi Devrimi ve Dünya Savaşlarının sebep olduğu göçler örnek olarak verilebilir. Keleş "ekonomik, siyasi ve sosyal nedenleri göçün en önemli sebepleri" arasında değerlendirmektedir (1983: 6). Bu sebeplere doğal, kültürel, sağlık, eğitim kaynaklı nedenler de eklenebilir. Göçlerin nedenlerinden biri olan doğal göçler deprem, sel, su taşkını, çığ, kaya düşmesi, heyelan, fırtına, hortum, volkan gibi doğal olaylar sonucunda gerçekleşmektedir. Ulaşım, turizm ve ticaret gibi alanlarla ilişkisi bulunan ekonomik kaynaklı göçlerle savaş, mübadele, ihtilal, işgal, devrim, terör ve dini olaylardan dolayı gerçekleşen siyasi göçlerle eğitim, sağlık, kültür ve güvenlik gibi nedenlerle olan sosyal göçler birbirinden farklı boyutlarıyla insan yaşamını etkilerler. Hangi sebeplerden kaynaklanırsa kaynaklansın toplumlarda göç olgusu benzer sebep ve sonuçlarla karşılık bulur. Zira göçe sebep olan nedenler göç süreci ve sonrasında kişi veya toplumu büyük oranda etkilemekte, ona belli bir yön vermektedir. Toplumsal ilişkilerde olduğu kadar bireysel davranışlarda da değişimleri beraberinde getiren göç, yeni yaşam biçimlerine koşut olarak uyum sorununu gündeme getirir. Bu sorun bireyin kendisini çevreleyen evreni anlama ve anlamlandırması noktasında bir dönüşüm ve değişimi anlatır. Göç olgusunu yalnızca "mekânsal değişiklik" olarak değerlendirmek (Güvenç, 1996: 21) bu hareketin doğurduğu ya da doğuracağı farklı boyutlardaki sorunları göz ardı etmek anlamına gelebilir. Uzamsal bir değişikliğin ötesinde farklı boyuttaki değişimleri imleyen göç olgusu, insanı bireysel ve toplumsal düzeyde etkileyen ve onu tüm değerleriyle kuşatan bir anlam kazanır. Terk edilen ve göçülen yerin nitel ve nicel tüm boyutlarının yansımaları kendini özellikle de uzamsal boyutta gösterir. Birey ve uzam arasındaki canlı bağın özel ve genel boyutta etkileri kısa, orta veya uzun vadede ortaya çıkar. Birey üzerinde başta psikolojik olmak üzere sosyal, kültürel ve ekonomik etkileri olan göç, göçer ile göçülen yer arasında bir gerilim ya da kutuplaşma durumunu doğurabilir. Çünkü Yağlı'nın ifade ettiği gibi "kültür, öğrenilen eğitimle kazanılan zamanla değişebilen bir unsurdur. Bu değişimi çoğu kez hâkim kültür belirler" (2018: 4346). Bu yüzden bir kutuplaşma ve gerilimin yaşanması oldukça anlaşılabilirdir.

Göç olgusunun nedenleri birey ve yaşantısında yarattığı siyasi, ekonomik ve toplumsal etkileri kadar önemlidir. Göç, temel olarak iradi bir başka deyişle gönüllü ve zorunlu göç olmak üzere iki türde değerlendirilebilir. Bu türler saydığımız etkiler içinde hangisinin daha

baskın olduğuna göre belirlenir. Örneğin, doğal afetler veya savaş sonucu yapılan göç daha iyi bir yaşama kavuşma isteğiyle gerçekleştirilen göçten nedenleri ve sonuçları bakımından farklı olacaktır. Gönüllü göçte ekonomik boyut etkili iken, zorunlu göçte siyasal yaptırımlar belirleyicilik kazanırlar. Bu çalışmada incelediğimiz roman başkişisi Mevlut ve babası gönüllü bir göçle İstanbul'da bulunduklarından en temel sorunları ekonomik kaynaklıdır. İstanbul'da daha esenlikli bir yaşama kavuşma arzusu onları bulundukları uzamı terk etmeye itmiştir. Dolayısıyla, Mevlut gibi amcaoğulları da idari bir göçün yarattığı değişimlere uyum sağlamak zorunda kalırlar. Bir yandan göç ederek geldikleri şehir ve onun kendilerine pek de uymayan yaşam biçimine ayak uydurmaya, bu kentte kendilerine bir yaşam alanı oluşturmaya çabalarlarken diğer yandan maddi ve manevi olarak sahip olduklarını koruyup güvence altına almaya çalışırlar. Bu uyum sürecinde esas olarak tek bir amaç vardır o da hayatta kalmadır. Bunu başarabilmeleri için İstanbul'da benzer nedenlerle göç ederek gelen ve gecekondularda zor koşullar altında yaşam savaşı veren insan toplulukları güçlü bir dayanışma ilişkisi kurarlar.

Daha çok ekonomik kaynaklı olmakla birlikte eğitim, sağlık, çevresel etmenler nedeniyle gerçekleşen gönüllü göçlerde bireylerin en önemli beklentileri yüksek gelir ve istihdam fırsatıdır. Bunun dışında kentsel kamu hizmeti ve yaşam kalitesinin artması isteği de bu göçün tetikleyici etmenleri arasındadır. Politik veya sosyo-kültürel etmenlerde kırdan kente gönüllü göçün sebepleri arasındadır. Mevlut ve babasının kendi istekleriyle yaptıkları göçte İstanbul'da tanıdık ve akrabalarının oluşu birincil öneme sahiptir. Her ne kadar bu gönüllü bir göç gibi görünse de köylerinde iş ve eğitim olanaklarının kısıtlı oluşu düşük gelir ve işsizlik sorununu gündeme getirmiş ve bu nedenle bir anlamda kendi istekleri dışında göç etmişlerdir de denilebilir. Romandaki göçün sebeplerini değerlendirdiğimizde tarımsal alanlardaki yetersizlik, işsizlik, kan davası ve terörden kaynaklı bir göçten çok isteğe bağlı bir göçün söz konusu olduğunu belirtebiliriz.

Göçler nedenleri ve amaçları yönünden farklılık taşıdıkları için kavramı iç ve dış göç olarak ayırmak olasıdır. Dış göçler toplumu derinden etkileyen koşullarla zorunlu bir göç olarak değerlendirilebilir. Bu göçte savaş, ülkenin içinde bulunduğu durum ve ortamdan kaynaklı kitlesel olarak da toplumun yer değiştirmesi olasıdır. Siyasi, dini, sosyolojik veya kültürel nedenlerden kaynaklı olarak gelişen dış göçün sebepleri arasında doğal afetler de sayılabilir. "Dış göçe konu olanlar genellikle bireylerken, iç göçte istisnalar dışında aileler göçe konu olmaktadır" (Erkal, 1997: 155). Ülke sınırları içerisinde gerçekleşen iç göç farklı biçimlerde gerçekleşebilmektedir. Bu göç ya kırsal alandan kırsal alana, ya kentsel uzamdan kırsal kesime ya da kentten kente doğru gerçekleşse de genellikle kırsal kesimden şehirlere doğru olmaktadır. İç göç isminin imlediği gibi ülke toprakları içinde gerçekleşen yer değiştirme hareketi olarak tanımlanmakta ve genellikle de şehrin iş olanaklarından faydalanmak için kırdan büyük kentlere göçü anlatmaktadır. İç göçün birçok sebebi vardır. Bunlar arasında nüfus artışına bağlı olarak gelirin düşmesi ve toprak miktarının bölünmesi veya kimi çevresel etmenler yüzünden verimin düşmesi, tarımda makineleşmenin sonucu olarak insan gücü ve emeğine gereksinimin azalması, iş olanaklarının kısıtlı olması sayılabilir. Kentin iş olanakları yanında sosyal, sağlık ve eğitim olanaklarının da çekiciliği iç göç hareketini beraberinde getirmektedir. Bu göçün sürekli ya da süreksiz diye nitelendirilmesinde tek etken ailedir. Aile bireylerinden biri ya da birkaçı göç edilen yerde bulunmuyorsa ya da geride bırakıldıysa çoğunlukla erkek nüfusun göçü ile

gerçekleşen bir hareket söz konusu olmaktadır. Süreksiz iç göçler ailenin parçalanmasını beraberinde getirirken, kırsal alanda kadın ve çocuklar, kentsel alanda ise erkeklerin yaşam sürdüğü bir duruma dönüşmektedir. Romanda görülen iç göç Mevlut'un amcası ve ailesininki ile sürekli, başlangıçta babasıyla başlayan ve süreksiz görünen ancak daha sonra Mevlut'un gelmesiyle devam eden bir göç görüntüsü sunmaktadır. Çünkü turizm, inşaat veya tarım sektöründe geçici göçün bir yansıması olarak başlayan göçleri Mevlut'la birlikte sürekli göçe dönüşür. Bu göç onun ve ailesinin yeni yerleşim bölgesinde ikamet etmesiyle farklı bir anlam kazanır.

Değindiğimiz gibi toplumsal, siyasal, ekonomik, kültürel ve dinsel pek çok boyutu olan göç olgusu hem toplumbilimsel hem de anlatıbilimsel yönüyle yazında da yerini almıştır. Özellikle göç/göçer romanlarında kavram farklı görünümleriyle yansıma bulmaktadır. Göç, sürgün, göçmen ya da konuk işçi yazını gibi farklı isimlendirmelerle anılmış olan göç olgusu yeni bir anlatım biçimini koşullamış bu da beraberinde yazının yeni bir alanı olarak değerlendirilmesi sonucunu getirmiştir. Göç/göçer yazın araştırmalarının kendine özgü yöntembilimi, yaklaşımı ve inceleme esaslarına göre düzenlenmesi göç yazın ilişkisi bakımından olduğu kadar göçün diğer alanlarla da ilişkisini açık biçimde gözler önüne serecektir. Göç ve yazın ilişkisini inceleyen yöntembilimsel arayışlar çerçevesinde çeşitli göç kuramları ortaya çıkmıştır. Bu kuramlar içerisinde İbrahim Sirkeci ve Jeffrey H. Cohen'in birlikte geliştirdikleri 'göç kültürü ve çatışma modeli' yanında Lucien Goldmann'ın 'oluşumsal yapısalcı yazın toplumbilimi kuramı' (Tilbe, 2004) sayılabilir. Goldmann'ın anlama ve açıklama aşamalarından oluşan kuramı dışında Tilbe'nin, Gérard Genette'in anlatısal söylem çözümleme yönteminden hareketle geliştirdiği "göç/göçer yazını incelemelerinde çatışma ve göç kültürü modeli" (2015: 458-466) başlıklı çalışması karma bir inceleme yöntembilimi olarak alanyazın incelemelerine ışık tutacak niteliktedir (Tilbe, 2016: 2017).

Tilbe daha sonraki çalışmalarında modelini daha da geliştirmiş ve yöntembilimine Berry'nin (2003) kültür(süz)leşme yaklaşımını eklemleyerek, romanlardaki göç sonraki süreçte göçerlerin geniş toplum içindeki uyum ve kültür(süz)leşme olgularını da çözümlemesine katmış, incelemesinin sınırlarını daha da genişletmiştir (2018: 79-80). Bu da göç olgusunu kavrama ulamlanan yeni ve farklı boyutlarıyla değerlendirmeyi koşullamıştır. "Kültürleşme kavramı göç süreci içinde hep dinamik ve etkileşim yaratan bir süreçtir. John W. Berry'e göre kültürleşme, farklı kültürlerin oluşturduğu bir küme ve bu kümeler içindeki bireylerin etkileşimi sonucunda oluşan bir toplumsal deneyimlerin yer aldığı süreçtir" (Aksoy, 2019: 52). Bu süreçleri Tilbe şöyle açıklar:

"1. Kültürsüzleşme veya öz kültür yitimi

2. Kültürleşme veya göç edilen toplumun kültürünü benimseme

3. Yeniden kültürleşme veya göç eden göçerin kültür erimesi aşamasında egemen kültürün toplumsal değerleri ve kültürel gelenekleri arasında yer edinmesi

4. Kültürler arasılık veya öz kültürün başka kültürlerin değerleri arasında onların kendisinin bir parçasıymış gibi değerlerinin kullanılması" (2018: 79-80).

John W. Berry, çok kültürlü toplumlarda egemen kültürün baskın olduğunu öne sürer ve dört çeşit kültürleşme süreci belirler: Buna göre; baskın kültürle bütünleşme, baskın kültür içinde erime, baskın kültürden kopma, hem baskın kültürden hem de özkültüründen koparak kültür dışı

olma. "Aslında çok kültürlülük bir güç ve zenginlik olarak değerlendirilse bile asimilasyon şartlarında kültür bir engel ve reddetme sebebi olarak karşımıza çıkmaktadır" (Aytekin, 2016: 185).

Kültürlerarasılık, bu yaklaşımda anahtar işlevi gören kavramdır. "Kültürlerarasılık, bahsedilen kavramlardan kültürden kopma, kültür erimesi veya kültür dışı olma demek değildir; aksine farklılık düzeyinde birlikte var olma, farklı bireysel ve toplumsal kimliklere açık olma ve insancıl bir şekilde yaşama arayışıdır" (Aksoy, 53).

Bütün bu süreçlerin sonucunda göçerler açısında yeni çatışmalar ortaya çıkabilecek ve göçerlerin uyum arayışları başka coğrafyalarda sürecek, göç deviniminin döngüselliği ve sürekliliği söz konusu olacaktır.

Bu kuram Tilbe ve Sirkeci'nin değindikleri gibi "zorunlu ve gönüllü göç ayrımını reddederek, her düzeydeki çatışmaların, gerilimlerin, zorluk ve anlaşmazlıkların insanların ve grupların yer değiştirmesine neden olduğu gerçeğinden hareketle, her göçün şu veya bu biçimde bir çatışma üzerine kurulduğunu" (2015: 1) ön görmektedir. Bu bağlamda çatışma farklı görünümler altında ortaya çıkmakta ve kimlik arayışı, kültürel parçalanma, yalnızlık, yabancılaşma gibi olguları gündeme getirmektedir. Bu kavramlar daha çok dış göçte ortaya çıksa da her iki biçiminde de toplumsal uyum, bütünleşme, benzeşim gibi görünümler altında birey ve onun içinde bulunduğu toplumları etkilemektedir. Göçülen yerle geride bırakılan yer arasında bocalama ya da çatışma durumu kendini başkaldırı ve/veya reddetme duygusuyla ya da yeni yerleşim yerlerine uyum ve/veya bütünleme biçiminde de gösterebilir. Bu çatışmaların etnik, dinsel, politik nedeninin olması gerekmediğine dikkat çeken Sirkeci "çatışma sadece -isyanlar, savaşlar, silahlı çatışmalar gibi- deklare edilmiş karşılaşmalarda değil aynı zamanda yarışmalarda, kapışmalarda, anlaşmazlıklarda ve gerilimlerde de vardır" (Aktaran, Sirkeci, 2012: 356) demektedir. Yazın ve toplumbilimsel araştırmalarda yansımasını bulan söz ettiğimiz bu çatışma makro, mezo ve mikro olmak üzere üç düzeyde ortaya çıkmaktadır. Sirkeci, bu düzeylere ilişkin şu açıklamalara yer vermektedir. "Makro (örn. Gönderen, transit ve göç alan ülkelerin çatışan siyasi tercihleri), mezo (örn. Göç eden ve göç etmeyen haneler arası gerilimler, hane halkı içerisinde cinsiyet rollerinden kaynaklı gerilimler), mikro (örn. Bireyler arası çatışmalar, göçmenler ile göçmen olmayanlar arası gerilimler) ve de bu düzeyler arası (örn. Sınır güvenlik görevlileri, vize görevlileri vb. ve göç eden bireyler arası gerilimler)" (2012: 359).

Şekil 1. İnsani güvenlik ve çatışma eksenleri

Kaynak: Sirkeci, 2009, s.7 ve Sirkeci, 2012, s.357

Yazın incelemelerinde, göç ve bu olguyla doğrudan ve/veya dolaylı olarak ilişkilendirilebilecek diğer ulam veya konu başlıklarının doğru biçimde saptanıp, anlamlandırılabilmesi, yorumlanabilmesi için kavramın hangi düzey çerçevesinde ele alınması gerektiğinin belirlenmesi gerekir. Tilbe böylesi bir yaklaşımın yazınsal yapıtın anlatı yerlemleri ile olay örgüsünün bu düzlemde incelenerek açıklayıcı sonuçlar elde edilebileceğini ve söz konusu bu model uyarınca romanların ulamlandırılmasının da kolaylaşacağını vurgulamaktadır (2015: 464). Anlama ve anlatma düzleminde gerçekleşen bu yöntem biri içkin, diğer aşkın bir çözümlemeye dayalı olup göç kavramını gerek anlatısal gerekse toplumsal bakış açısıyla irdelemektedir. Göç yazını incelemeleri için Tilbe anlama ve açıklama düzeylerinden oluşan iki katmanlı bir çözümleme yöntemi önerisinde bulunmaktadır (2015: 464-465).

Tablo 1. Göç yazını yöntembilim çizgesi

Göç Yazını Yöntembilim Çizgesi	
Anlama Aşaması > İçkin Çözümleme	**Açıklama Aşaması > Aşkın Çözümleme**
↓	↓
Anlatının Yapısı → Bakış Açıları;	Dönemsel Göç Devinimleri ve Toplumsal Yapı ↓
Anlatım Uygulayımları ↓	Öne Çıkan Temel Örge ve İzlekler ↓
Anlatı Yerlemleri → Kişi, Süre, Uzam ↓	Göreli Güvenlik Uzamı → Kültür(süz)leşme mi? İşbirliği mi? Bütünleşme mi? Uyum mu? Ayrışma mı? → Göçün Çevrimselliği/ Döngüselliği
Mikro, Mezo, Makro Düzeylerin Belirlenmesi: Toplumsal Yapı ↓	
Göç Olgusu → Göreli Güvensizlik Uzamı; Çatışma ve Göç Devinimi →	

Kaynak: Tilbe ve Civelek, 2018. s. 80.

Bu yönteme göre, "birinci aşama anlama düzeyi, yapısalcı bir yaklaşımla metne içkin olarak gerçekleştirilir ve metinde yer alan anlatı yerlemleri ile anlatısal uygulayımlar incelendikten sonra, çatışma modeline göre; göçer toplumsal yapı ve ilişkilerden oluşan yapıtın özü ve iç tutarlılığı çözümlenir, metne aşkın olan açıklama aşamasında ise; metinde söz edilen göç olgusu/izleği, çatışma modeli temelinde, yapıtı aşan ve çevreleyen toplumsal, ekonomik ve siyasal dışsal bağlanımlarıyla güvensizlik <>güvenlik düzleminde açıklanır ve tutarlı bir eleştirel yaklaşım ortaya konulabilir" Yöntembilim üzerine daha ayrıntılı bilgi için, dipnotta verilen kaynaklara bakınız.

2. Anlama aşaması > İçkin çözümleme

2.1. Anlatının yapısı

1982'de kaleme aldığı *Cevdet Bey ve Oğulları* isimli romanıyla yazın yaşamına adım atan Orhan Pamuk'un yapıtları 62 dile çevrilmiş, tüm dünyada on iki milyon satmıştır. 2006 yılında Nobel Edebiyat Ödülü alan Pamuk, bu ödülü kazanan ilk Türk yazar olma özelliğini de taşımaktadır. Pamuk'un 2014 yılında altı yıllık bir yazma sürecinin ardından yayımladığı romanı *Kafamda Bir Tuhaflık* postmodern roman niteliği taşımaktadır. Buna karşın roman her kesimden insana seslenebilme özelliğine sahip olabilmiş ender yapıtlardandır. Yazara göre bu romanı diğer romanlarından ayıran en temel farklı*lığı* bir bilgi romanı olmasıdır. Bir bilgi romanı olması nedeniyle, Pamuk romanın yazma sürecinin büyük bir kısmını araştırma, konuşma ve röportajlarla desteledi̇ğini vurgulamaktadır. Roman biçemsel özellikleri, imgelere yer verişi ve anlatı yapısının özgünlüğü ile ayrıcalığını ortaya koymuştur. Metakurmacanın çeşitli olanakları kullanılarak romana bir derinlik katılmıştır. Romanda Tanrı anlatıcı ve benöyküsel bakış açısıyla bireyin anlam arayışı ve kimlik sorunsalı bireysel ve toplumsal düzeyde modernleşme kavramıyla açıklanmaya çalışılmaktadır. Romanın anlatımında üçüncü tekil kişi bakış açısı yanında kişilere bir mikrofon uzatılmışçasına söz hakkı verilir. Bu yolla kendi yorum, bakış açısı ve düşünceleriyle çoklu bakış açısı gerçekçi bir yaklaşımla aktarılır. Böylece kişilerin kendilerini kendi tarzlarında anlatmalarına olanak sağlanmış olur. Romanda saf bir aşk öyküsü çevreninde ülkenin içinde bulunduğu toplumsal, siyasal ve ekonomik durumun bir panoraması resmedilmektedir.

Roman, her birinin belli tarihleri anlattığı 7 kısım ve 57 bölümden oluşmuştur. Bu bölümlerin her birinin ayrı ayrı iki başlığı vardır. Romanın kısım başlarında çeşitli halk deyişlerinden Şinasi, İbn-i Zerhani, Rousseau, Stendhal, Baudelaire gibi yerli ve yabancı pek çok ünlü yazar ve şairlere kadar çeşitli alıntılar yer almaktadır. *Kafamda Bir Tuhaflık* 1960'lı yılların başında Konya Beyşehir'den İstanbul'a göç eden bir aile ve bu ailenin sıradan hatta silik sayılabilecek bireyi Mevlut özelinde kurulmuş bir göç romanıdır. Yazar romanı bir aşk romanı olarak tanımlasa da aşk mektuplarını yazan da bu mektupların yazıldığı kişi de başkasıdır. Kitaba ismini veren tuhaflığın ilk kaynağı da budur. Orta sınıf insanını simgeleyen başkişi Mevlut'un sıradan yaşamının sıradışı bir biçemle anlatıldığı roman, uzam ve zamanın siyasi, ekonomik ve toplumsal düzlemde değişim ve dönüşümünü konu alır. Başlangıçta yazgıları da soyadları da aynı olan iki kardeşin İstanbul'a göçleriyle değişen yaşamları bu kentin 1969-2012 yılları arasındaki zaman aralığını dikkate alınarak gözler önüne serilir. Bu durum romanın önsözünde "Boza satıcısı Mevlut Karataş'ın hayatı, maceraları, hayalleri ve arkadaşlarının hikâyesi ve 1969 ile 2012 yılları arasında İstanbul hayatının pek çok kişinin gözünden anlatılmış bir resmidir" sözleriyle vurgulanır. Hasan ve kardeşi Mustafa 1963'te İstanbul'a gelir. Her ikisi de bozacı ve yoğurtçudur. Bir süre sonra para ve toprak sorunu yüzünden yaşadıkları bir anlaşmazlıkla Hasan'ın soyadını değiştirmesiyle yollarına Mustafa Aktaş ve Hasan Karataş olarak devam eden iki kardeşin aileleriyle birlikte elli yıllık tutunma öyküleri romana damga vurur. Romana konu olan göç toplumsal dönüşüm Mevlut'un bireysel varoluş sürecini göstermesi bakımından oldukça çarpıcıdır. Sıradan bir kişi olarak gösterilen Mevlut'un iç dünyasının derinlikli anlatımı romana konu olan tuhaflığın açımlanmasına yarar. Onun göç öyküsüyle başlayan roman, kentleşme sorunu başta olmak üzere bireysel ve toplumsal düzlemde kişilerin zaman ve uzama koşut olarak şekillenen düşünce dünyaları ve duygusal durumlarını bu süreç temel alarak aktarır.

2.2. Anlatı yerlemleri

2.2.1. Olay örgüsü

Roman Anadolu'dan İstanbul'a göç eden boza ve yoğurt satıcısı Mevlut Karataş'ın yaşadığı rastlantı, yaptığı seçimler çevreninde ilk çocukluk yıllarından başlayıp yetişkinlik dönemini kapsayan yaşamını konu alır. On iki yaşındayken Konya'nın Beyşehir ilçesinin Cennetpınar Köyü'nden dünya başkenti İstanbul'a sürüklenen yaşamının panoraması birey değil bir kent üzerinden verilir. Aslında birey üzerinden bir kentin 1950'lerden başlayan köklü değişimi ve dönüşümü gözler önüne serilir. Roman başkişi Mevlut'un özel yaşamından ayrı tutulması gereken düşsel ve/veya yalnız dünyasının kapılarını okura ardına kadar açtığı özel ve gizemli evrenini keşfetme olanağı sunar. Sıradan hatta oldukça silik sayılabilecek bir kişinin büyük bir yetkinlikle tuhaf sözcüğünün yarattığı, biçimlendirdiği hatta açıkladığı dünyasının felsefi bir yaklaşımla olduğu kadar düşsel bir uzamda anlam kazanması romanın en önemli başarısı olarak değerlendirilebilir. Mevlut'un amcaoğlunun düğününde gördüğü ve o andan sonra asla unutamadığı gözlerin peşine takılan yaşamını iki sözcükle özetlemek olasıdır. Saflık derecesinde iyimserlik ve tuhaflık. Mevlut İyimser ve düşünceli tanımlamasına uygun düşecek bir yaşam sürer. Bu iki özellik gerek başkişiyi diğer kahramanlardan ayırması gerekse farklılığını ortaya çıkarması bakımından oldukça önemlidir. Çünkü başkişinin yaşamına bu vesile ile sızan tuhaflık yaşadığı ve yaşayacağı tüm olayların ilişkilendirileceği bir referans kaynağı olacaktır.

2.2.2. Kişi

Romanın ana kahramanı bir kişi değil de bir kent olduğu romanın başından sonuna kadar duyumsanır. İstanbul tıpkı bir insan gibi soluk alır, kişileştirilir ve kimlik kazandırılır. Romanın başkişisi Mevlut tüm yaşamı boyunca yoğurtçuluk, kısmetçilik, dondurmacılık ve nohut pilavcılık gibi seyyar satıcılık yapmışsa da büfecilik, boza dükkânı açmak gibi yerleşik işlere de yönelir. Ancak giriştiği tüm işlerde istediği kazancı elde edemez. Bu işlerdeki başarısızlığı onu boza satıcılığı işine daha da yakınlaştırarak ömür boyu ondan kop(a)maması sonucunu doğurur. Romanda ne birincil ne de yan kişiler kendi kişilik özellikleri ve iç dünyalarıyla betimlenmezler. Kahramanlar romanın iletisi ve konusuna, olayların geçtiği uzam ve dünyaya bağlılıklarıyla ön plana çıkartılırlar. Her bir kahramanın ilişkili olduğu bir olay ve yer onları silik bir yüz olmaktan alıkoyar. Roman kişileri anlatıda yaşamın içindeki gerçeklikleriyle yer aldıklarından her birimizin her an karşılaştığımız, bildiğimiz, tanıdığımız, ilişkide olduğumuz tanıdık simalar gibidirler.

Romanın başkişisi Mevlut, kökleşik roman kahramanının sahip olması gereken özelliklerden tümüyle arındırılmış olarak yansıtılır. On iki yaşında yoksul bir Orta Anadolu köyünden İstanbul'a göç eden Mevlut'un platonik olarak başlayan aşkını bulma isteğiyle yirmi beş yaşındayken köyünden kaçırdığı kızla tüm yaşamı hatta düşünceleri değişir. Kendisi gibi sevdiği kızda gözü olan amcasının oğlunun kurduğu tuzağa düşen Mevlut sevdiği kız değil de onun ablasını kaçırdığını anlamasına karşın durumu kabullenir ve onunla mutlu olma düşüncesiyle yaşamını bu yönde inşa eder. Mevlut'un gerek fiziksel gerekse ruhsal betimlemesinde ön plana çıkartılan özellikleri yaşadığı bu durumu kolayca kabullenmesi sonucunda gelişen

tuhaflıkların açıklanması işlevini üstlenir. Okura uzun boylu, sağlam ancak zayıf yapılı biri olarak tanıtılan Mevlut'un en temel özelliği hiç değişmeyen ve değişmeyecek olan çocuksu yüzü, kişiliğiyle özdeşleşir. Zira bu yüz yalnızca şefkat uyandıran bir nitelik olarak değil aynı zamanda onun ilerleyen yaşına karşın kadınlar tarafından güzel bulunmasının nedenini açıklar. Mevlut'un bu çocuksu yüzü kadar dikkatli bakışlara sahip olması çevresi ve bu çevreyi kuşatan insanları gözlemlemesine ve hep içinde barındırdığı tuhaflığı açıklamaya yarar. Bu tuhaflık onun gerek fiziki gerekse ruhsal yapısıyla bütünleşmiş olarak sunulur. Fiziki olarak uzun boylu, sağlam yapılı ancak zariftir. Bu zarafeti iyi görünüşüyle bütünleşir ve tüm kapıları açar. Çocuksu yüzü özellikle de kadınlarda güçlü bir şefkat uyandırır. Bu betimlemede dikkat çekici olan nokta Mevlut'un erkeksi görünümü ya da çekiciliğinden çok çocuksu olarak nitelendirilen yüzüdür. Mevlut'un kırkından sonra bile değişmeyen çocuksu yüzü ve kadınların onu güzel bulması onun her zaman iyimser ve iyi niyetiyle okura tanıtılmasında önemli bir kişilik özelliği olarak gösterilir. Hatta bu iyimserlik saflık derecesine kadar varır (Pamuk, 2014: 15). Mevlut'un Konya'nın Beyşehir ilçesinin Cennetpınar Köyü'nde başlayan yaşam öyküsü İstanbul'da bir başka boyut kazanır. Pamuk Günay, Oral ve Ak'ın (2014) kendisiyle yaptığı bir röportajda başkişiyi şu sözlerle tanıtmıştır. "Ne bileyim İnce Memed gibi attığını vuran, çok başarılı değil de ne çok kahraman, ne çok entelektüel, ne de çok değişik değil". Mevlut kendine özgü kimi nitelikleriyle yine de tipik bir orta sınıf insanı olarak da tanımlanamaz.

Mevlut'un babası ve amcası İstanbul'a ortak amaçlarla gelmişlerse de aralarında arsa yüzünden çıkan bir anlaşmazlık yüzünden araları açılır. İki kardeşin ayrılan yaşamları ailelerine de yansır. Mevlut'un amcasının çocukları ve ailesi bu büyük kentte ayakta kalmayı hatta zengin olmayı başarabilirlerken Mevlut ve babası bir türlü tutunamazlar. Mevlut'un yaşamının tümünü kapsayacak tuhaflığın sorumlusu olan Süleyman'a karşı bile iyimserliğini korur. Amcasının küçük oğlu Süleyman göründüğü ve olduğu kişilikle farklılık gösterdiğini pek olayla ortaya koyar. Düşünce olarak tutucu biri olan Süleyman, kadınlara karşı sert, kaba ve duygularını gösteremeyen tipik bir Türk erkeği olarak betimlenir. Ağabeyi Korkut da aşağı yukarı aynı özelliklere sahiptir. Kadın ruhunun inceliklerinden anlamayan Korkut kabadayılık niteliklerini göstermekten çekinmeyen biridir. İkisi de kolay yoldan para kazanma ve yaşam kalitelerini yükseltmede benzer kafa yapısına sahiptirler.

Mevlut okul yıllarında Ferhat isimli alevi bir gençle kısmet satmaya başlarlar. Alevilerle çatışmaların arttığı zamanlarda amcaoğulları onun Ferhat'la görüşmesini istemezler. Ferhat yalnızca Alevi-Sünni değil, sağ-sol düşüncesinin karşıtlığını sergileyen bir figür olarak yer alır romanda.

Romandaki kadın kahramanlar olay örgüsünü tümüyle biçimlendiren bir anlama sahiptir. Bunlar içinde Korkut'un karısı ve Boynueğri Abdullah'ın en büyük kızı Vediha kız kardeşleri gibi eşinin ailesini de koruyup kollar. Vediha evlat, anne ve eş olarak sorumluluklarıyla ön plana çıkartılan bir kahramandır.

Mevlut'un yanlışlıkla evlendiği Rayiha, onun edilgin ve saf yanını ortaya çıkartan bir kişiliğe sahiptir. Kendisinden daha güzel kız kardeşi yerine sevilen Rayiha oldukça akıllı, evini, eşini ve çocuklarını iyi yöneten bir anne ve eştir.

Mevlut'un gözleri ve bakışlarını unutamadığı Samiha hep güzel ve rahat bir yaşam düşler. Kendine güvenmesi güzelliğinin farkında olmasından kaynaklanır. Bir süre Süleyman'la flört

ettikten sonra Ferhat'la evlense de yaşamı boyunca mutluluğu yakalayamaz. Ferhat öldükten sonra Mevlut'un duygularına karşı durmayan Samiha baskın kişilik özelliklerini yaşadığı tüm ilişkilerde açıkça sergilemekten çekince duymaz.

2.2.3. Süre

Romanda süre hem geriye dönüşlerle hem de eşsüremli olarak kullanılır. Olaylar belirgin imlerle süredizimsellik özelliği göstermezler. Anlatı zamanı kahramanlar konuşturularak olayların ön plana çıkartılması yoluyla gösterilir. Bu yolla gerek kahramanların iç dünyalarına girilmesi gerekse olaylar arasında neden-sonuç ilişkisi sergilenmiş olur. Anlatıda süre gerçek zaman dilimine uygun düşecek biçimde yansıtılır. Tarihlerin yer almasının yanı sıra mevsimler, gece, gündüz gibi zaman dilimleri ay ve yıl olarak da gösterilir. Hatta romanın başında anlatı şeması niteliği taşıyan ve okura belli bir kronoloji düzeni sunan süreyle ilgili açıklama ve bilgiler öykü süresini gerçekçi kılan bir nitelik taşır. Anlatıda sıkça tekrarlanan ileri ve geri sapımlar aslında başkişinin kafasındaki tuhaflıkların anlaşılması işlevini üstlenir. Kişiler ve uzamlar aracılığıyla çevrimsel bir sürenin varlığı tüm açıklığı ile ortaya konulur. Okur bir yandan başkişi Mevlut'la birlikte onun yaşamındaki tüm olaylara tanıklık ederken, diğer yandan öykü zamanının ulaştığı sınırları da açık biçimde görmüş olur. Romandaki öykü zamanı tarihlerin tam olarak verilmesiyle kesin çizgilerle belirlenmiş olur.

Anlatı süresiyle ilgili romanda yer alan kimi örnekler kahramanın yalnızca kafasındaki tuhaflığı açımlamaya değil aynı zamanda içine düştüğü çıkmazdan nasıl kurtulduğuna ilişkin bilgiler da taşır. "Mevlut, içine girmekte olduğu tuhaf sessizliğin yıllarca süreceğini anlamıştı" (Pamuk, 2014: 19). Romanda amcaoğlu Süleyman tarafından kandırılarak evlenmeyi düşlediği kadını değil de onun kız kardeşini kaçırdığını anladığındaki ruh hali Mevlut'un yaşamını nasıl yönlendireceği hakkında da oldukça bilgilendirici bir nitelik taşır. İçine kurt gibi düşen tuhaflığın ilk tomurcuğu bu olayla ortayla çıkar ve Mevlut geri kalan yaşamında hep suskun kalacağının sinyallerini verir.

Romanda süre ile ilgili açık ve kesin bilgiler Mevlut'un yaşamını derinden etkileyen olay ve durumlarda ortaya konulur. Mevlut bakışlarına vurulduğu kızı değil de onun ablasını kaçırmış olduğunu anladığı anda amcasının oğlunun düğüne gidebilmek için babasının izni olmadan köyden kaçıp gitmiş ve bu yüzden hata yapmış olduğunu düşündüğü anda ortaya konulur. Okur böylece Mevlut'un 25 yaşındayken evlendiğini anlar. Romanda bu sorgulama "Hatasının sonucu bu mu olmalıydı? Mevlut'un içe dönük bakışları, tıpkı Süleyman'ın kamyonetinin lambaları gibi, yirmi beş yıllık hayatının yarı karanlık hatıraları ve gölgeleri içerisinde şimdiki durumu aydınlatacak bir şey arıyordu" (Pamuk, 2014: 21) sözleriyle vurgulanır. Rayiha İstanbul'a ablasının düğünü için dört yıl önce bir kere gelmiştir (Pamuk, 2014: 24). Bu dört yıl Mevlut cephesinde tümüyle farklı bir anlama sahiptir. O dört yıl önce Rayiha'yı uzaktan bile gördüğünü hatırlamaz. Romanda süre ile ilgili açık bir bilgi "Yirmi Beş Yıldır Mevlut Her Kış Akşamı" (Pamuk, 2014: 27) başlığıyla açık biçimde yansıtılır. Mevlut'un "Rayiha ile kaçıp İstanbul'a gelmelerinden on iki yıl sonra, yani 1994'ün Mart ayında iyice karanlık bir gece boza satarken Mevlut yukarıdan hızla ama sessizce sarkıtılan bir sepetle yüz yüze geldi" (Pamuk, 2014: 27) şeklindeki bilgiler aracılığıyla da olaylar arasındaki geçişler ve süredizimsel akış yansıtılır. Başkişi Mevlut kafasındaki tuhaflığı sorguladığı her olay geriye

ya da ileri sapımlarla süre açıklayıcı ve belirleyici bir nitelikle güçlendirilir. "Ta yirmi beş yıl önce ortaokul öğrencisiyken babasıyla yoğurt ve boza sattığı günleri hatırladı" (Pamuk, 2014: 27) gibi ifadelerin sıkça kullanıldığı romanda süre oldukça işlevsel bir rol üstlenir. Gerek kentin gerekse kahramanların yaşamlarından verilen tarihlerin tümü birer belge niteliği taşır. Toplumun ve bireylerin yaşamındaki oluşan siyasal, ekonomik veya diğer boyutlardaki değişlere koşut olarak zaman beliren değişimlerin sebeplerini açıklama işlevi üstlenir. "On beş yıl önce, 1970'lerin sonunda…" (Pamuk, 2014: 29) gibi ifadelerle öykü zamanı ile gerçek zaman arasında doğal bir bağ kurulmuş olur. Böylece öykü zamanın gerçek zamana koşut biçimde aktığı gösterilmiş olur. Romanda geçen "Yirmi beş yıldır her kış akşamı saat sekiz buçuk civarında…" (Pamuk, 2014: 29) , "…yirmi beş yıldır taşıdığı" (Pamuk, 2014: 29) gibi süreyle ilgili bilgiler okura kahramanın alışkanlıkları, yaşam biçimi, düşünceleri kadar onun dünyasına girme olanağı da verir. Özellikle bozanın ve bozacılığın tarihçesine ilişkin bilgiler yanında romanın başına ve sonuna yerleştirilen kahramanların soy kütüklerine ilişkin açıklamalar, karakter dizini ve kronoloji öyküleme zamanını inandırıcı ve gerçekçi kılmaktadır.

Mevlut İstanbul'a ilk geldiği zaman köylerinde elektrik yokken şimdi, 1994'te vardı. (Pamuk, 2014: 34) şeklinde bir açıklama köy ve kentteki değişimleri anlatırken aynı zamanda anlatı zamanının da 1994 yılı olduğunu ve göç edip geldikten sonraki süreci ve beraberinde getirdiği değişimleri gözler önüne sermeye yarar. Romanda öykü zamanı Mevlut'un evliliği, sevdiği kızı kaç yıl önce gördüğü, kaç yıl mektuplaştığı, kaç yıl okuduğu, kaç yıl askerlik yaptığı gibi pek çok olayda verilen kesin tarihle açıklık kazanır. Romanda süre anlatılan olaylara bağlı olarak yer alır. Örneğin, göç zamanını konu alan bölümde o zamana kadarki süreye odaklanılarak bu süre için geçen yıl, o yıllarda, üç yıl önce, son beş yılda, 1965 yılında… gibi ifadelerle sınırlanır.

2.2.4. Uzam

Romanın uzamını İstanbul oluşturmaktadır. Bu kent başkişi Mevlut'un kafasındaki tuhaflıkları, yaşamı ve düşleriyle özdeşleşmiş olması nedeniyle temel ve asıl uzamdır. Köy romanda göç öncesi varlık gösteren ve işsizlik, cehalet ve geçim sıkıntısını anıştırmasıyla hiçbir çekiciliği olmayan bir yer olarak kalır. Göçü zorunlu kılması nedeniyle köy esenlikli ancak yaşam şartları zor olan bir yer olarak tanıtılır. Verimli topraklar olmadığı gibi diğer iş olanaklarından da yoksundur. Romanda Mevlut'un İstanbul'a babasının yanına gelmeden önce, yaz tatillerinde, cenaze ve kız kaçırma gibi sebeplerle bulunduğu köy sıkıcı, renksiz ve aile baskısının yoğunluğuyla anılır. Buna karşın yorucu ve çetin bir yaşamın adı olan İstanbul her şeye karşın Mevlut'u kendine çeken bir cazibeye sahiptir. "Kırın iticiliği ve kentin çekiciliği" (Ficher, 1994: 155-156) Mevlut'u etkilemiştir. Bu uzam içinde yer alan Şişli, Nişantaşı, Cihangir, Beyoğlu, Çukurcuma, Fatih, Tarlabaşı, Kadırga, Gazi Mahallesi ve Gültepe gibi pek çok semt tüm gerçeklikleri ile resmedilir. Bu semtlerin çeşitlendirilmesinin en önemli gerekçesi tüm halkların kitapta yerini bulması adınadır. Yalnızca zenginler ve entelektüelleriyle değil yoksulları ve okumamış insanlarıyla vardır bu kent. Yazar bu yolla iki ayrı dünyanın insanlarını tıpkı gerçek yaşamdaki gibi doğal ve heterojen bir yapı içinde onların dünyalarına girerek dolaysızca yansıtır. Bu insanların duygu, düşünce ve yaşantı biçimleriyle somut olarak gözler önüne serilmesi romanda yer alan ana ve yan karakterlerin kendi dünya görüşleri ve

yaşam biçimleriyle uyumlu biçimde gösterilmesine olanak sağlar. Romanda varsıl insanlar, entelektüeller, kentliler kadar yoksullar, okumamışları, köylüler de kendi yaşam gerçekleriyle var olurlar. Romanda iki önemli uzam olarak ortaya çıkan Duttepe ve Kültepe yalnızca 2009 yılında ortaya çıkan kentsel dönüşümün adresi olmalarıyla değil, aynı zamanda kültür-kimlik ve ideoloji farklılığından dolayı birbirini ötekileştiren insanların iye oldukları yaşamı yansıtmalarıyla ayrışırlar. Göç olgusuna koşut olarak başlayan konut sorununa getirilen acil çözüm olarak doğan gecekondular zamanla bir rant kaynağına dönüşür. Romanda okurun tanık olduğu kentsel dönüşümün ardından evleri gibi dünyaları da değişen Aktaş ve Karataşlar Kültepe'nin üstündeki 12 katlı 68 daireli apartmanda yaşamaya başlarlar. Bu yeni ve dikey uzama geçişleriyle birlikte artık hiç bir şey eskisi gibi olmayacaktır. Zira uzam gibi insanlar da değişmişlerdir. Bu uzamlara ilişkin açıklama ve çağrışımlar aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Kırsal uzam	Kentsel uzam	Soyut Uzam
Basit yaşam	Anamalcı yaşam	Düşsel uzamda kahramanın kafasındaki tuhaflıklar
Beyşehir/Cennetpınar Köyü	İstanbul	İmgesel evren
Esenlikle /köy evi	Esenliksiz/tek odalı gecekondu	Sonsuzluk

Romanda köy ve kent uzamına eklenebilecek bir üçüncü uzam da soyut uzamdır. Bu soyut uzam Mevlut'un özellikle uzun gece yürüyüşleri eşliğinde boza satarak insanlara hem yakın hem de uzak kalabildiği sokaklardır. Pamuk, geceleri çalıştığını ve romanlarındaki gece yürüyüşlerini, gezilerini kendi gördükleri üzerinden yazdığını söyler. Romanımızda da bir bozacının gece yürüyüşlerine sık sık rastlayacağız (Gezici, 2006). Bu uzam kentsel uzama ulamlanarak görünür hale gelir. Bu soyut uzam başkişi Mevlut'un imgesel evrenini oluştururken, hem korkularından kaçtığı hem sevinçlerini perçinlediği, hem de üzüntülerinden kurtulduğu kısacası kendini avuttuğu bir uzam olması nedeniyle son derece işlevseldir.

3. Mikro, mezo, makro düzeylerin belirlenmesi

3.1. Göç olgusu → Göreli güvensizlik uzamı; çatışma ve göç devinimi

Romanda ilk çatışma kaynağı Hasan ve Mustafa kardeşler arasında çıkar. Çatışma önce iki kardeş arasında başlar. Kıskançlık ve bencilliğin beslediği düşman kardeşler izleğidir dersek yanlış olmaz. Bu çatışmanın sonucu iki kardeşin birlikte çıktıkları yollar ayrılır ve birbirinden ayrı bir yaşam sürmeye başlarlar. Bu çatışmanın doğurduğu ayrılık kişisel boyutta kalmaz, çocuklara da sirayet eder. Mevlut'un babasıyla çatışma yaşadığı en önemli konu da bu olur. Babası Mevlut'un amcası ve hem yengesi hem teyzesi olan Safiye Hanım ve çocukları Korkut ve Süleyman'la görüşmesini istemez hatta yasak koyar. Konya Beyşehir'den İstanbul'a göç edip gelen çoğu hemşerileri gibi Mustafa ve Hasan burada birlikte bir yaşam mücadelesine girerler. Kazançlarını birleştirerek birlikte çevirdikleri araziye Hasan bir gecekondu yapar ve oğullarını yanına alarak Kültepe'deki evden ayrılarak Duttepe'ye yerleşir. Kardeşlerin

Kültepe'de ortaklaşa çevirdikleri bir diğer arsayı ağabeyinin kendi izni ve rızası olmadan satması Mustafa'nın kendi hakkının yenildiğini düşünmesine sebep olur. Hasan oğulları Korkut ve Süleyman'la birlikte Kültepe'deki evden ayrılarak Duttepe'ye yerleşirken, Mustafa yalnız kalır. Oğlu Mevlut'u yanına geç alan Mustafa bu yüzden ekonomik bakımdan hep ağabeyinin gerisinde kalır. Ağabeyiyle arasında çıkan bu çatışma üzerine Mustafa mahkemeye başvurur ve Aktaş olan soyadını Karataş olarak değiştirir. Ancak iki kardeş arasında Duttepe'de yapılan yeni gecekondunun hak sahipliği sorunu Mustafa'nın ölümüne kadar devam devam eder.

Romanda yansıtan çatışma ya da gerilim yalnızca bireysel düzeyde kalmaz. Türkiye'de 1970'li yılların sonunda ortaya çıkan iç savaş ortamının toplumsal ve siyasal yansımaları gözler önüne serilir. Kültepe ve Duttepe mahallelerinde beliren çatışmanın asıl kaynağı siyasi ve etnik kökenlidir. Etnik kökenli sorunların temelinde ise Alevilik-Sünnilik gibi mezhepsel ayrılıklar yanında hemşericilik çatışmaları da duyumsanır. Mevlut'un yakın çevresi ve akrabalarıyla yaşadığı bir diğer çatışma Alevi ve sol görüşlü olan Ferhat'la olan arkadaşlığı yüzündendir. Mevlut bir yandan Ferhat'a destek olmak isterken diğer yandan Sünni ve sağ görüşlü olan Süleyman ve Korkut'un baskısı altında kalır. İki taraf arasında bocalayan Mevlut ne yapacağını bilemez. Romanda, dinsel anlamdaki ayrışma özellikle mezhepsel ayrılıkla vurgulanırken, değişen dünya koşullarına koşut olarak yaşam biçimlerinin farklılaşması daha kapalı bir çatışma modeli olarak ortaya konulur. Aslında insanların yaşam biçimleri ve düşünce dünyalarının büyük oranda toplumsal normlarla inşa edildiği gösterilmektedir. Özellikle kadın kahramanların üzerinde varlığı duyumsanan mahalle baskısının yansımaları kıyafetlerde tercih edilen tesettürle kendini gösterir. Ancak bu giyim tarzı veya yaşantı biçimi kadın kahramanların kendi seçimleri değil, toplumsal yaşamın dayattığı gelenek ve göreneklere göre düzenlenmiş bir yapıyı ifade eder. İnsanların kendi özgür iradeleriyle değil de toplumda görünmek istedikleri ya da toplumun onları görmek istediği biçimlere bürünürler. Romanda insanların içinde bulundukları bu ikilem pek çok biçimde yansıtılır. Örneğin, başörtüsü takan Samiha'nın rahatlıkla rakı içmesi, Süleyman'ın eş olarak kendine şarkıcı bir kadını seçmesi gibi. Aslında Süleyman'ı karısının rahat bir kişiliğe sahip olması değil, toplumun görünürdeki normlarına uygun düşmemesi endişelendirir. Bu yüzden onun şarkıcılığı bırakıp bırakmamasından çok başörtüsü takmasını önemser. Süleyman'ın yetiştiği çevrenin gelenekleri kişiliğinde önemli bir yönlendirmeye sahiptir. Süleyman sevdiği kızı kaçıran Ferhat'ı öldürmeye kalkışır. Süleyman kendisinin de âşık olduğu Samiha'yı Mevlut'a kaptırmamak için onu aldatır. Sevdiği kızı Süleyman'ın kendisine oynadığı oyun yüzünden alamayan Mevlut yazgısına boyun eğerek Rayiha'yı sevmeye çalışır. Süleyman'a herhangi bir düşmanlık beslemediği gibi ona zarar da vermeyi de aklından geçirmez. Oysa Süleyman Mevlut'a böylesi bir oyun oynarken flört ettiği Samiha'nın Ferhat'la kaçması üzerine çılgına döner.

İki mahalle arasında çıkan bölünmenin sebebi siyasi kaynaklı gibi görünse de aslında daha basit bir nedenden ötürüdür. Örneğin midyeciler Mardin'li, simitçiler Tokatlı, fırıncılar Rizelidir. Seyyar satıcılığın illere göre belirlenmesi bu insanlar arasında sıkı bir işbirliği ve dayanışmayı da beraberinde getirir. Konyalı, Mardinli, Tokatlı, Rizeli gibi hemşehriciliğin getirdiği koruma, kollama aslında pastadan pay alma çabasından başka bir şey değildir. Karadenizli Hacı Hamit Vural'ın Kültepe'de yaşayanların Duttepe mahallesinde çevirdikleri arsalara el koyması karşısında insanların yapabilecekleri pek bir şey yoktur. Tapusu bulunma-

yan bu gecekonduların resmi tek belgesini verebilecek kişinin muhtarın yazılı beyanı olması işleri daha da güçleştirir. Zira muhtar bu arazilere el koyanların memleketlisi olduğundan insanlar çaresizce karşılaştıkları bu duruma boyun eğmek zorunda kalırlar. Bu şekilde bir çatışma durumu da dizginlenmiş olur.

4. Açıklama aşaması > Aşkın çözümleme

Bu aşamada, romanda ele alınan ve sorunsallaştırılan temel olgular metni aşan ve çevreleyen dışsal bağıntılarıyla incelenerek, öne çıkan göçe ilişkin dünya görüşü tartışılacaktır.

4.1. Dönemsel göç devinimleri ve toplumsal yapı

Romanda genel anlamda tarihsel bir süreç içinde tarım toplumundan sanayi toplumuna sancılı geçiş sürecinin somutlandığı görülür. Bir sokak satıcısının gözünden İstanbul'un değişen ve değişirken de yabancılaşan çehresi gerçekçi, doğal bir bakışla gözlemlenir. İşi gereği kentin sokaklarında olan Mevlut eşya ve insan arasındaki ilişkiyi de tüm yalınlığı ile gözler önüne serer. Seçtiği işi gereği kenti daha yakından tanıma fırsatı bulan Mevlut, İstanbul'un gözle görünür değişimine tanıklık eder.

Cumhuriyetin ilanıyla başlayan iç göç devinimini günümüze kadar dört aşamada incelemek olasıdır. "1923-1950 dönemi, 1950-1960 dönemi, 1960-1980 dönemi ve 1980'den günümüze olarak ayrılabilir. 1923-1950 döneminde iç göç olgusunun önemsiz sayılacak kadar az sayıda olduğu söylenebilir. Bu dönemde kırdan kente ve kentten kente cılız bir göç söz konusuydu. Bu göç hareketlerine, sonraki dönemlerle karşılaştırılamayacak kadar küçük gruplar katılıyordu" (İçduygu ve Sirkeci, 1998: 250-251).

1960 yıllarda hız kazanan iç göç özellikle de Anadolu'dan İstanbul'a doğru bir yön kazanır. Bu göçün en tipik yanı göç deviniminin ardından kentte kırsal yaşam biçiminin ilk kuşak göçerlerce korunmaya çalışılmış olmasıdır. Kentte kendilerine bir dünya yaratan ve memleketçiliğin getirimiyle birleştiği bir durum tüm yalınlığıyla yansıtılır. Kentin içine giremeyen toplumsal ve kültürel yaşamına ortak olamayan insanlar kendi köy kültürlerini devam ettirdikleri küçük yaşam alanları yaratarak yeni bir alan kurarlar. Bu dünya kentlilerin yaşamına belli sınırlarda ve sınırlılıklarda girer. Evlilik, aile, arkadaşlık gibi sosyal ilişkilerde kente iye olamayan bu insanlar yine kendileri gibi olan insanlarla olmayı tercih ederler. Göç etnik ve kültürel farklılığa eklenerek "demografik, ekonomik ve toplumsal dinamiklerin biçimlenmesine neden olmaktadır" (Osmanoğlu, 2016: 79). İstanbul'da yaşıyor olsalar da evlilik, kız isteme, kız kaçırma, bayram, düğün ve diğer gelenekleri köydeki gibi devam eder. Evlilik çağına gelmiş gençler kentli kızlarla değil, geleneklerine uygun olduğunu düşündükleri kızlarla evlenmeyi tercih ederler.

1969-2010 yılları arasındaki zaman dilimini kapsayan romanda siyasi olay ve düşünceler de başkişinin bakış açısından yansımasını bulur. Türkiye'de 1970'li yıllarda ortaya çıkan ve bu yılların ikinci yarısında ivme kazanan toplumsal siyasal ayrımlar ve ayrışmalar romanda Mevlut figürüyle betimlenir. Mevlut'un köyünden tümüyle koparak İstanbul'un bir parçası durumuna gelme süreci özellikle bu yıllar temel alınarak resmedilir. Bu dönemdeki toplumsal ve siyasal ayrımlaşmalar siyasi temelli olup insanları solcu, ülkücü ve dinci olarak

cepheleştirir. Romandaki siyasal ayrımlaşma iki yönde biri Mevlut'un amcaoğulları Korkut ve Süleyman figürlerinde 'ülkücü-milliyetçi' olma, diğeri de Mevlut'un ilk ve tek arkadaşı Ferhat figüründe 'solcu' olmakla somutlanır.

Romanın kökleşik roman kişilerinden çok uzak edilgin ve sessiz kişisi Mevlut ideolojik düşünceleri yararcı bir bakış açısıyla değerlendirir. Mevlut romanda yoğun biçimde yansıtılan sağ-sol kavgaları, dinci-laik çatışmaları, Alevi-Sünni karşıtlığı gibi dini ve etnik sürtüşmelerden olabildiğince uzak durmaya çalışır. Mevlut'un boza satarken tanıştığı şeyhe bir türlü tam olarak bağlanmaması da bu tutumunun en güzel göstergesidir.

Yazarın bir aşk romanı olarak tanımladığı *Kafamda Bir Tuhaflık* aslında anlatı zamanını kapsayan süreçteki iç ve dış siyasete ilişkin olaylara yer vermesiyle sosyal değişim romanı olarak değerlendirilebilir. Başta özelleşme olmak üzere, 1971 ve 1980 siyasi darbeleri, öğrenci olayları, sağ-sol çatışmaları ve kürtaj yasağındaki değişikliklere değin pek çok siyasal ve sosyal olaylara yer verilir. Göç ederek İstanbul'a gelenlerin Kültepe Duttepe gibi sığındığı semtlerin nasıl plansız ve acelece yapılmış gecekondu yurdu olduğu tüm açıklığıyla sergilenir. Belediyeler ve hükümetlerin seçim kaygısıyla bir getirim kavgasına dönüşen bu tepelere yol, su, elektrik, otobüs gibi hizmetleri nasıl verdikleri anlatılır. Kırdan kente göç edenlerle birlikte kentin hızla yatay genişlemesine koşut olarak yeni yollar, farklı araçlar ve ulaşım araçlarına gereksinim duyması İstanbul'u da büyütür. Ancak bu büyümeye karşın belli merkezler değişmeden kalmayı başarır. Bazı semtler kendilerine atfedilen değerlerle özdeşleşerek ötekileşen diğerine kapalı kalmaya devam edecektir.

1950'li yıllardan başlayarak hız kazanan iç göç ve beraberinde getirdiği toplumsal, ekinsel ve siyasal düzlemdeki sorunlar özellikle kentsel nüfusun hızla artması sonucunu doğurmuştur. "1960-1970'lerde kır-kent göçü başat göç türü" (İçduygu ve Sirkeci, 1998: 252) olarak yaygınlık göstermektedir. 1950 ve 1985'li yıllarda iç göç köyden kente doğru bir ivme kazanmış, 1985 sonrası dönemde gerçekleşen göçler özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinden büyük kentlere doğru olmuştur (Adıgüzel, 2016: 34).

Üretime veya sanayileşmeye katkı sağlayıcı bir niteliği olmayan bu göç "kent köylüleri" tanımlamasına uygun kitleleri oluşturmuştur. Mevlut'un kendi ailesi, akrabaları ve hemşerileri için kopup geldikleri köylerindeki yoksulluk İstanbul'daki yaşamlarında devam etmiştir. Hızla artan nüfusun yaşam alanları romanda da anlatıldığı gibi alt yapısız yerleşim alanlarını ortaya çıkartmıştır. Bu düzensiz ve hızlı kentleşme beraberinde kente uyum, işsizlik ve barınma sorunlarını getirmiştir. Barınma sorununa hızlı ve acil çözüm getirmek amacıyla gecekondulaşma oranı artış göstermiş bu da ne yazık ki imar ve iskân izinleri olmayan binalarla çarpık kentleşmeye dönüşmüştür.

5. Öne çıkan temel örge ve izlekler

Postmodern bir roman olarak değerlendirilen *Kafamda Bir Tuhaflık'ta* ön plana çıkan temel izlek göç olgusu ve buna bağlı olarak değişen veya dönüşen yaşamlardır. Romanda özellikle *Kara Kitap'la* kurulan metinlerarasılık yanında fantastik, polisiye ve mizahi kimi örgelerle desteklenen anlatı temel olarak aşkı merkezine alsa da esas olarak bu kavramın birey üzerindeki yansımaları ve sonuçları ele alınır. Okura kentin "öteki" sakinlerinden biri

olarak tanıtılan başkişinin yaşamına yön veren olay ve durumlar üzerinden Türkiye'nin bu süreçteki toplumsal değişimi hedef alınmaktadır. Temel izlek olarak görülen aşk, yalnızlık, yabancılaşma, yoksulluk ve yoksunluk göç hareketi, siyasi darbeler, sağ-sol çatışması, liberal ekonomiye geçiş gibi siyasal ve toplumsal pek çok olguya açılım yaparak gelişir. Roman anlatısında yaşanılan değil söz edilen yer olarak kalan köy asla ön plana çıkartılmaz. Kenti ve onun zor yaşam koşullarını kayıtsız şartsız kabullenmiş görünen Mevlut için geriye dönüş söz konusu değildir artık. Zaten böyle bir düşünceye sahip olmadığı da gerek kendi ağzından gerekse diğer kişilerle söyleşimlerinden kolayca anlaşılır.

6. Göreli güvenlik uzamı: İşbirliği mi? Bütünleşme mi? Ayrışma mı?

Romanın başkişisi Mevlut gerek kendi kişilik özellikleri gerekse kendi dışında gelişen olay ve şartlar gereği edilgin bir kişilik özelliği gösterir. Göçün sebebi köydeki olanaksızlıklardan kaynaklıdır. Mevlut hem mevsimlik işçi olarak çalışan babasına yardım etmek hem de okumak için geldiği İstanbul'da her iki amacını da tam olarak gerçekleştiremez. Önüne çıkan fırsatları amcaoğulları gibi değerlendiremediğinden bir işte tutunamaz, istediği yaşam standardına ulaşamaz. Eğitimini de tamamlayamaz. Mevlut ve ailesi kendilerini köyde güvende duyumsayamadıklarından değil, maddi olanakların kısıtlı olmasından dolayı İstanbul'a göç eder. Ancak ailenin tüm bireyleri değil, erkekler göç devinimini gerçekleştirirler. Bu yüzden İstanbul'da tam bir aile düzeni kuramayan Mevlut ve babası burada bekâr erkek yaşamı sürerler. Bu sebepten olsa gerek Mevlut evliliğine sonuna kadar sahip çıkar başta saygı duyduğu eşini daha sonra sever. Babası ve Mevlut'un en büyük beklenti ve umutları rahat bir yaşam sürmekten çok ailenin maddi sıkıntılarının üstesinden gelebilmektir. Göreli bir güvenlik arayışında olan Mustafa ve oğlu Mevlut İstanbul'a kendilerinden daha önce gelen hemşerilerinin mahallelerinde yaşarlar. Bu varoş mahallede bir yandan okumak, bir yandan boza satarak para kazanmak durumunda kalan Mevlut için yaşam hiç de kolay değildir. Okul yaşamındaki başarısızlıklar onu iş yaşamına yönelmeye iter. Bu kenar mahalledeki pek çok genç gibi o da lise yıllarında okulu bırakır. Bir yandan babasıyla yoğurt ve boza satarken diğer yandan yakın arkadaşı Ferhat'la çeşitli iş girişimlerinde bulunur. Anne ve kız kardeşlerinden uzak kalan Mevlut İstanbul'da da yalnız kalır. Babası ve amcası arasında arazi anlaşmazlığı üzerine iki kardeşin küskünlüğü çocuklarına da yansır. Başına gelenlerin sebebini babasının gitmesine izin vermediği Korkut'un düğününe gitmesine bağlayan Mevlut anne sevgisi ve şefkatini hem teyzesi hem de yengesi olan Safiye'yle gidermeye çalışır. Hatta babasıyla kaldıkları evle amcasının evini karşılaştırırken tek önemli farkın aile sıcaklığı olduğunun ayırdına varır. Amcasının evi sıcacık bir yuvadır. Onların yaşamlarında eksik olan tek şey bir kadının varlığıdır.

12 Eylül darbesiyle birlikte gelişen neo-liberal düzen Mevlut ve amcaoğullarına farklı yaşam koşulları sunar. Yazan'ın ifade ettiği gibi "köyden kente göçte göçerler gittikleri yerde de akrabalık ilişkilerini sürdürseler de bu ilişkinin işlevleri değişmektedir" (1991: 56). Görece mutlu bir yaşam süren Korkut ve Süleyman gün geçtikçe varsıllaşıp, etkinleşirken, bir işte dikiş tutturamayan Mevlut edilginleşir. Yaşamın anlamsızlığı karşısında yalnızlığı artan Mevlut en yakın ilişkide bulunduğu kızları ve özellikle ikinci eşi tarafından eleştirilmekten kurtulamaz. Bu yalnızlığı, yabancılaşmasını beraberinde getirir.

Sonuç

Romanın anlatı zamanı olan 1969 yılından 2012 yılına kadarki süreç Türkiye'nin bu yıllardaki ekinsel, siyasal, toplumsal ve artırımsal değişim ve bu değişimin sancılarına tanıklık eden bir nitelik taşınmaktadır. Özellikle 1950'li yıllardan sonra hız kazanan kırdan kente göç ve bu göçün ortaya çıkarttığı yeni bir toplumsal sınıfa ait birey örneğinde roman anlatısı oluşturulmuştur. Mevlut ve onu gibi köylerinden göç ederek İstanbul'a gelenler ne köylü olmaktan kurtulabilmişler, ne de kentli olabilmişlerdir. Mevlut bir türlü yaşadığı uzama ayak uyduramamış, kendini yalıtılmış duyumsamıştır. Çünkü İstanbul'un göç ettiği yıllardaki halini arayıp durmuş ancak bulamadığında geriye kalanlara daha tutkuyla bağlanmıştır. Çok katlı binalar yeni yerleşim birimleri, geniş yollar ve alış-veriş merkezleriyle kentin yeni yüzü ona bir aidiyetlik düşüncesi vermekten çok uzaktır. Yalnızca kent değil, bu kentte yaşayanlar da göç edenler de değişmişlerdir.

Kent yaşamına tümüyle iye olamayan göçerler evlilik ve akrabalık ilişkileriyle birbirleriyle olan bağlarını kopartmamışlar, kentte kendi gelenek, görenek ve yaşantı biçimlerine göre düzenledikleri yeni bir yaşam alanı oluşturmuşlardır. Ancak bu yeni yaşam biçimi de tümüyle kent ya da köy yaşamı olmaktan çıkmış ekinsel ve toplumsal düzlemle heterojen bir özellikle kendine özgü niteliklerini koruyamamıştır. Kırdan kente göç eden ikinci kuşakta insan ilişkileri ve düşünce yapısındaki değişikliklerle kimi farklılıklar gözlemlenmeye başlamıştır. Örneğin, kızlar üniversite eğitimlerini tamamlamışlar, kültür düzeyleri artmış ve ekonomik özgürlüklerini kazanmışlardır. Köyü hiç tanımayan ikinci kuşak kişileri ya İstanbul'da ya da bir başka kentte yaşamlarını sürdürme eğiliminde olmuşlardır. Mevlut'un köy yaşamı da, ailesinin orada kalan bireyleri de anlatıda yalnızca söz edilen kişi ve uzam olarak kalmıştır. Romanın genelinde baskın olan kent uzamı ve yaşamı kahramanların buraya bağlılıklarıyla perçinlenmiştir. Köyden Mevlut'un biri henüz öğrenciyken yaz tatilini geçirmek için, diğeri eşini kaybettiğinde olmak üzere iki kez söz edilir. Betimlemelerin çok sınırlı olduğu bu bölümlerde buradan kaçıp, kurtulmak ve bir an önce İstanbul'a kavuşmanın özlem ve isteği vardır. Henüz on iki yaşındayken İstanbul'a gelen Mevlut bu yüzden köyüne dönmeye istekli değildir.

İstanbul'da daha esenlikli bir yaşam düşü kuran kişilerin amaçları bir süre sonra değişim gösterir. Mevlut için de amcaoğulları için de İstanbul zengin olmak için fırsatlar ülkesidir. Bu fırsatları amcaoğulları yaşamlarını daha konforlu hale getirmek için kullanırlarken, Mevlut giriştiği tüm işlerden başarısız olarak çıkar. Yine de onun için köy bir cazibe merkezi değildir. Köyde kendisini geçici misafir olarak gören Mevlut İstanbul'da yaşamayı sevdiğini ve oradan ayrılmak istemediğinin ayırdına varır. Çünkü yaşamının tüm çekim merkezi bu kenttedir. Önceleri yalnızca ekonomik anlamda bağlandığı bu koca kent sonraları duygusal olarak da Mevlut'u kendine çeker. Mevlut ve pek çok hemşerisi genellikle dış dünyaya kapalı bir uzamdadırlar, İstanbul'a eklemlenmez, onunla bütünleş(e)mezler. Amcaoğulları Korkut ve Süleyman fırsatları kâra dönüştürerek sabit işler edinmişlerken, Mevlut önüne pek çok fırsat çıksa da boza satıcılığından vazgeçmemiştir. Mevlut'un çekirdek ailesi dağılmış ve yalnız kalmıştır. İçindeki duygusal boşluğu hiçbir zaman dolduramayan Mevlut için yapabileceği zamana kadar bozacılık işi devam edecektir. Kentin değişen ve gelişen bu yeni halini diğer akrabaları kolayca kabullenip benimserken, Mevlut bu yeni yaşama da kente de alışama-

mıştır. Köyde kökleri olmayan Mevlut kentte de yabancılaşma ve yalnızlık duygusundan kurtulamaz. İstanbul'da kurduğu ailesi yine bu kentte dağılır ve Mevlut başladığı yere tekrar döner. Yaşamı bir döngüdür. Göç sosyal, kişisel ve kültürel anlamda kahramanlarda köklü dönüşümlere yol açmıştır.

Çalışmamızın bu son aşamasında aşağıda oluşturduğumuz çizelgenin metin içinde ayrıntılı olarak değindiklerimize bir çözümleme örneği olabileceğini düşünmekteyiz.

Anlama Aşaması→ İçkin Çözümleme	Açıklama Aşaması→ Aşkın Çözümleme
Anlatı Yerlemleri→ Kırsal uzam, Basit yaşam, Köy evi-İstanbul, Esenliksiz-Kentsel uzam, Anamalcı yaşam biçimi, alt yapısız gecekondu evler.	1950'li yıllarda artar iç göç özellikle Anadolu'dan İstanbul'a olmuş güvenliksiz yerleşkeler belirmiştir. Romanda 1969-2012 yılları arasındaki olaylar mercek altına alınmıştır.
Anlatının Yapısı→ 480 sayfa, Roman her birinin belli tarihleri anlattığı 7 kısım ve 57 bölümden oluşmuştur. Bu bölümlerin her birinin ayrı ayrı iki başlığı vardır. Metakurmacanın çeşitli olanaklarını kullanarak romana bir derinlik katılmış, Tanrı anlatıcı ve benöyküsel bakış açısıyla yanında üçüncü tekil kişi bakış açısına yer verilmiştir.	Göç, köy-kent yaşamı ve karşıtlıkları, aile, işsizlik, kadın sorunu, erkek egemen bakış açısı, çatışma, kimlik, yoksulluk, aile bağlarının kopuşu ve ayrılık.
Mezo düzey: Aile ve yakın çevre, akraba ve arkadaşlarla çeşitli çatışmalar: Yaşadıkları gecekondularda görece bir gönenç ve güven içinde süren yaşam zamanla kişilerin dünya görüşleri, yaşam biçimleri ve bakış açılarını değiştirerek onları kentte yalnızlığa mahkûm etmiştir.	Aile bireylerinin tümüyle göç etmemesinden kaynaklı yeni çevreye uyum ve işbirliği kurma güçlüğü, kadınların olmadığı ailenin çevreyle bütünleşememesi, Mevlut'un kızları evlendikten sonra artan yalnızlığı.
Köyde iş tarım ve arazi olanaklarının kısıtlı oluşu büyük bir kente (İstanbul) göçü zorunlu kılmıştır.	Romanın sonunda tüm yaşanılanlardan sonra Mevlut'un yaşamının bir döngüden ibaret olduğu gösterilir.

Notlar

1 Bu çalışmada gönderme ve alıntılar Pamuk, Orhan. (2014). *Kafamda Bir Tuhaflık*. İstanbul: Yapı Kredi'den yapılmıştır.

Kaynaklar

Adıgüzel, Y. (2016). *Göç sosyolojisi*. İstanbul: Nobel Akademik.

Aksoy. S. (2019). *Çatışma ve göç kültürü yöntembilimi bağlamında bir roman okuması*: H.

G. Daha. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Edirne Trakya Üniversitesi - Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Edirne-Tekirdağ.

Aytekin, H. (2016). Asiye Cabbar'ın "Baba evinde bana yer yok" adlı eserinde sömürge kültürü ve Müslüman kadının yaşadığı zorluklar, *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi,* 36, 12: 171-188.

Berry J. W. (2003). Conceptual approaches to acculturation, K. Chun, P. Balls- Organista, and G. Marin, Acculturation: Advences in theory, measurement and applied research. Washington: American Psychological Association, pp. 79-80.

Çağlayan, S. (2011). Göç kavramı ve kuramları. (F. Güneş, Ed*.). Kent Sosyolojisi*. Anadolu Üniversitesi AÖF, Eskişehir.

Erkal, M. (1997). *Sosyoloji*. (Genişletilmiş 8. bs.). İstanbul: Der.

Fichter, J. (1994). *Sosyoloji nedir?* (N. Çelebi, Çev.). Ankara: Atilla.

Gezici, A. (2006). Orhan Pamuk kimdir? A. Gezici içinde: Vatan hainliğinden Nobel fatihliğine, ss. 19-44. İstanbul: Hiperlink.

Günay, O. ve Ark. Cumhuriyet Kitap eki. 11 Aralık 2014. Söyleşi.

Günay, E., Atılgan, D. ve Serin, E. (2017). Dünya'da ve Türkiye'de göç yönetimi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, S. 7, ss. 37-60.

Güvenç, B. (1996). Göç olgusu ve Türk toplumu. II. Ulusal sosyoloji kongresi: Toplum ve göç. Mersin: Sosyoloji Derneği.

İçduygu, A. ve Sirkeci, İ. (1998). Cumhuriyet dönemi Türkiye'sinde göç hareketleri. 75 yılda köylerden şehirlere. (O. Baydar, Ed.) . İstanbul: Tarih Vakfı.

Keleş, R. (1996). *Kentleşme politikaları.* Ankara: İmge.

Kula, O. B. (2016). *Kafamda bir tuhaflık* romanında kültürel bir öge olarak bozanın anlatılaştırımı. *folklor/edebiyat*, (22. Cilt). S. 87, ss. 31-42.

Osmanoğlu, Ö. (2016). Türk sineması'nda dış göç olgusu: Sosyo-kültürel karşılaşmalar, kimlik çatışması ve yabancılaşma. *Marmara İletişim Dergisi* / *Marmara Journal of Communication*, S. 25, ss. 77-98.

Pamuk, O. (2014). *Kafamda bir tuhaflık*. İstanbul: Yapı Kredi.

Sirkeci, İ. (2009). Transnational mobility and conflict. *Migration Letters*, S. 6(1), ss. 3-14.

Sirkeci, İ. (December 2012). Transnasyonal mobilite ve çatışma. *Migration Letters*, S. 9(4), ss. 353-363.

Tilbe, A. (2004). Jean Paul Sartre'ın *Bekleyiş* adlı romanına Goldmann'cı yazın toplumbilimsel (oluşumsal yapısalcı,) bir yaklaşım. *Edebiyat Sosyolojisi İncelemeleri* içinde bölüm. (K. Alver Ed.). Ankara.

Tilbe, A. (2015). Göç/göçer yazını incelemelerinde çatışma ve göç kültürü modeli [bildiri]. (A. Tilbe ve ark. Ed.). *3rd Turkish Migration Conference, Charles University Prague, Turkish Migration Conference 2015 Selected Proceedings* (25-27 June 2015), ss. 458-466. London: Transnational.

Tilbe, A. ve Sirkeci, İ. (2015). Göç ve göçmen yazını üzerine. *Göç Dergisi*, (2. cilt). S. 1, ss.1-4. London: Transnational.

Tilbe, A. (2016). Göç kültürü ve çatışma modeli bağlamında Latife Tekin'in *Sevgili arsız ölüm*'üne bir bakış. (A.Tilbe ve S. Bosnalı Ed.). *Göç Üzerine Yazın ve Kültür İncelemeleri*, ss. 1-17. London.

Tilbe, A. (2017). Göç kültürü ve çatışma modeli bağlamında Mathias Enard'ın *Hırsızlar sokağı*. [bildiri]. (A.Tilbe ve ark. Ed.). The 5th Migration Conference, Harokopio University Athens, The Migration Conference 2017 Selected Proceedings, (23-26 August 2017). London.

Tilbe, A. (2018). Çatışma ve göç kültürü modeli bağlamında göç romanı incelemesi: Yüksel Pazarkaya'nın *Savrulanlar'ı*. *Göç Dergisi*, (5. cilt). S. 1.

Yağlı, A. (2018). Çizgi romanlarda dil ve kültür aktarımı. *International Social Sciences Studies Journal*, 4(23): 4345-4351.

Yazan, Ü. M. (1991). Avrupa'da aile sosyolojisi araştırmaları ve ülkemiz için bazı teklifler. *Sosyo–ekonomik yönleriyle aile sempozyumu*. İstanbul: M.Ü. Ortadoğu ve İslam Ülkeleri Ekonomik Araştırma Merkezi. No. 6.

Yıldırım, F. (2011). Ahmet Mithat Efendi'nin *Felatun Bey İle Rakım Efendi* romanında ironik söylem. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, No. 6(3), pp. 1783-1794.